

CİNSEL TACİZ: TANIMLAR VE TARTIŞMALAR ÜZERİNE SOHBET

Eren Keskin, Esra Aşan, Hülya Gülbahar, Nükhet Sirman, Zeynep Kutluata

2 Şubat 2011, İstanbul

Kadına yönelik şiddet biçimlerinden biri olan cinsel taciz, tanımlama, tartışma ve karşı politika üretme aşamalarında, sadece resmi ve adli kurumların değil, feminist hareket içinde farklı yaklaşımlara sahip kadın örgütlenmelerinin, ataerki karşıtlığını kurumsal kimliklerinin bir bileşeni olarak tanımlayan muhalif yapıların da yetersiz kaldığı bir alan olmaya devam ediyor. Bu nedenle son dönemde muhalif kimlikleriyle bilinen karma yapılarda gündeme gelen cinsel taciz vakaları feminist öncüllerle oluşturulmuş, ataerkinin tuzaklarına düşmeyen alternatif bir hukuk süreci içinde ele alnamıyor.

Feminist Yaklaşımlar'ın bu sayısında, cinsel taciz konusunu konuşmak üzere Eren Keskin, Hülya Gülbahar ve Nükhet Sirman ile bir araya geldik. Düzenlediğimiz sohbette, cinsel tacizin tanımlanması, cinsel taciz hakkında verili kabul edilen tanımların gerçekte nasıl algılandığı ve işlerlik kazandığı, cinsel taciz vakalarına yaklaşım ve cinsel tacizin muhalif yapılar içinde nasıl ele alındığını tartıştık. Bu bağlamda öncelikle, cinsel taciz, cinsiyet temelli taciz ve *mobbing* tanımlarının birbiriyle ilişkisini, birbirinden ayırışan yanlarını, tanımlamalardaki bu çeşitliliğin kadınlar için oluşturduğu avantaj ve dezavantajlar üzerine konuşuldu. Sonrasında, cinsel taciz vakaları karşısında sıklıkla telaffuz edilen "kadın beyanı esastır" ilkesinin ne anlama geldiği, ataerki karşıtlığını benimsediğini iddia eden muhalif yapılar içinde cinsel taciz vakalarının nasıl ele alındığı, feminist hareketin cinsel tacizle mücadeledeki kazanımları ve eksiklikleri üzerinde duruldu. Son olarak, cinsel tacizin yasalarda nasıl yer bulduğu ve cinsel taciz vakalarında resmi makamlara şikâyet dışında alternatif süreçlerin neler olabileceği konusu ele alındı.

Cinsel Taciz: Kavramlar ve Tanımlar

Zeynep Kutluata: Kadın hareketinin en büyük kazanımlarında biri de 1970'lerde cinsel taciz tanımını yapması ve bu kavramın bir suç olarak yasalarda yer almasını sağlamasıydı. Bu dönemde "uygunsuz ya da saldırgan, istenmeyen cinsel yorumlar, bakışlar, teklifler ya da fiziksel temaslar" olarak tanımlanan cinsel taciz (*sexual harassment*), daha sonra cinsiyetçi bir davranış, yorum, teklif ya da ifadenin de taciz olduğu gerekçesiyle cinsiyet temelli taciz (*gender harassment*) olarak adlandırılmaya başlandı. İşyerindeki psikolojik şiddeti, duygusal tacizi tanımlamak amacıyla kullanılan *mobbing* kavramı ise 1980'lerde literatüre girdi. Tüm bu kavramsallaştırma ve tanımların birbirinden ayrılan ya da birbiriyle kesişen alanları ortaya çıktı. Duruma kadınlar açısından bakıldığında bu tanımları nasıl ele almak gerekiyor? Kavram ve

tanım bolluğu cinsel tacize konu olan eylemlerin ele alınışında kadınlar için avantaj mı, dezavantaj mı oluşturuyor?

Nükhet Sirman: Bu tip tanımların bence hem ayrıştırıcı hem birleştirici olması gerekiyor. Mesela *mobbing* diye bir ayrım, bir tanım yapılıyor çünkü ihtiyaç var. Mesela cinsellik içermeyen vakalarda bu tanıma ihtiyaç duyuluyor. Bu ayrıştırıcı tanımlar, özel bir olayın içinde geçtiği bağlamı tanımlamak anlamında iyi oluyor. Fakat hukukta, benim anladığım kadarıyla, spesifik olarak bir suç tarif ediliyor ve bu suçun bir cezası var. Halbuki o suçun nereden kaynaklandığına, yani gerekçeli kararlara bakmak lazım. Ama o suçun daha genel bir başlıkla bağlantısı çok sıkı kurulmuyor ve her bir suç birbirinden ayrı bağımsız suçlarmış gibi ele alınıyor. Bunun yapılması burada çok büyük bir tehlike oluşturuyor. O nedenle bu tanımların birleştiriciliğinin de altının çizilmesi lazım.

Mobbing, cinsel taciz ya da cinsiyet temelli taciz, hangisi olursa olsun, hepsinin güçlüünün güçsüze yaptığı olumsuz bir eylem olarak görülmesi gerekiyor. Taciz vakalarının altında güç ilişkileri yatıyor. Dolayısıyla bu tanımlar, tacize maruz kalan tarafın -ister kadın, ister çocuk, ister Kürt, ister Rum olsun- sesini duyurma ve bu tarafı koruma adına oluşturulmuş tanımlar. Çünkü tacize uğrayan tarafın kendini ifade etme alanı hegemonik güç ilişkileri nedeniyle ortadan kalkmış durumda. Bu tanımlar güçsüzü korumak için var. Bu nedenle tacize ilişkin tanımların hem ayrıştırıcı hem de birleştirici olması gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde hem genel başlığı hem de o genel başlığın altında yer alabilecek bütün örnekleri görebiliriz.

Eren Keskin: Cinsel taciz bizim yazılı hukukumuzda sonradan girmiş, yeni bir kavram. Daha önce sarkıntılık diye bir kavram vardı ve bütün taciz olayları o sarkıntılık kapsamında ele alınıyordu. 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'yla (TCK) cinsel taciz kavramı yazılı hukukta yer buldu. Cinsel taciz ya da cinsiyetçi davranış, adını ne koyarsak koyalım, bunların bir bütün halinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sonuçta hepsinin kaynağında erkeğin egemen oluşu yatıyor. Bir kadına yalnızca elle dokunulmasının, cinsel içerikli bir küfür edilmesinin değil; bir kadını, kadın olduğu için küçümseyerek bir işin yaptırılmamasının, işinin engellenmesinin bir bütün olarak düşünülmesi gerekiyor.

Mobbing'in biraz daha farklı bir boyutu var. Ben bugüne kadar iki tane *mobbing* davasıyla ilgilendim. Birinde, ortada cinsel bir yaklaşım yok. Ama kişi kadın olduğu için bu vaka gerçekleşmiş. *Mobbing*'e uğrayan kişi tiyatro oyuncusu. Kadın olduğu için, tiyatronun müdürü kendisini küçük görüyor ve önerdiği hiçbir oyunu kabul etmiyor. Kadın "Bu nedenle büyük elem duydum" diye rapor almış. Bu bir *mobbing* vakası. Bir de Kürt olduğu için işyerinde sürekli aşağılanan ve sonunda o işyerinden ayrılmak zorunda bırakılan bir kişinin davası var. O nedenle

mobbing'i biraz daha farklı düşünmek gerekiyor. *Mobbing* cinsel temelli olabilir, başka bir ayrımcı yaklaşım da olabilir.

Mobbing tanımı Borçlar Kanunu'na girdi. Ama Türk Ceza Kanunu'nda böyle bir şey yok. Bu nedenle suç duyurularını eziyet fiili üzerinden yapıyoruz; böyle bir görüş birliği var. Savcılar bunu hâlâ tam anlayamadılar açıkçası. Borçlar Kanunu'nda işyerinde bezdirme, iyi niyetle bağdaşmayan davranışlar gibi kavramlar yer alıyor; TCK'da eziyet etmek fiili yer alıyor.

Hülya Gülbahar: Bir konunun yasalara girmesi kavramsallaştırma, bilince çıkarma konusunda yararlı bir süreç. Doğru kavramsallaştırma çok önemli. “Kavram ve tanım bolluğu cinsel tacize konu olan eylemlerin ele alınışında kadınlar için avantaj mı, dezavantaj mı oluşturuyor?” sorunuza gelince, süreç doğru yürüdüğü ve kavramlar sonunda yerli yerine oturduğu sürece ben bunda bir sakınca göremiyorum. Burada üç ayrı kavramdan söz ediyoruz örneğin: Cinsel taciz, cinsiyet temelli taciz, *mobbing*. Unutmayalım ki, bir de ana kavramımız var: Cinsiyet ayrımcılığı.

Nükhet Sirman: Ben bir örnek vermek istiyorum. Üniversitede yaşanan bir örnek. Üniversitede müstahdem olarak çalışan bir kadın ve bir erkek arasında geçiyor olay. Problem şu: Yazın kim önce tatile gidecek? Adam tatile kendi seçtiği zamanda gitmek istiyor. Kadın da aynı anda tatile gitmek istiyor ve “Ben bunu daha önce söylemişim” diyor. Kadın yanıma geldi ve “Bu adam bana cinsel taciz uyguladı” dedi. “Ne yaptı?” diye sordum. “Elimi tuttu ve ‘Hayır, önce ben gideceğim dedim’” dedi. Bu sırada aynı birimde söz sahibi olan başka birisi de “Allah Allah, sana mı cinsel taciz uygulayacak?” dedi. Korkunç bir şeydi. Kadın kendisine cinsel taciz uygulandığını düşünüyor. Kadın, “Sonuçta kocam değilsin, ağabeyim değilsin; sen nasıl benim elimi tutarsın, bu cinsel tacizdir” diyor. Cinsel mi, cinsiyetçi mi? Bu incelikleri nasıl düşünelim? Ben şimdi bir feminist olarak “Hayır, bu cinsel değil, cinsiyetçi” derim. O zaman benim tanımım mı doğru, o kadının bunu cinsel taciz olarak yaşamış olması mı doğru!

Hülya Gülbahar: Ben de Eren gibi *mobbing*'i ayrı bir kategori olarak değerlendirmek gerektiğine inanıyorum. *Mobbing*'i bir şemsiye olarak düşünebiliriz. İşyerlerinde ya da sosyal topluluklarda, yaşamın her alanında karşımıza çıkan bir olgu. *Mobbing*'in bir topluluktan dışlama, işten çıkartma, kişisel onuru ve saygınlığı zedeleme gibi çok değişik amaçları olabilir. Cinsel taciz, cinsel saldırı, cinsiyet temelli taciz de *mobbing*'in sık rastlanan uygulamalarından; *mobbing* başlığı altında görebiliriz bütün bunları. Ancak *mobbing* uygulamaları bunlardan ibaret değil. Örneğin, HIV pozitif birinin çalışma arkadaşları tarafından kendisine karşı örgütlenmiş bir grup halinde? sürekli olarak aşağılanması, dışlanmaya çalışılması da bir *mobbing* örneğidir. *Mobbing* kadınlara ya da erkeklere karşı uygulanabilir. İşten çıkartmak için işveren, bezdirme ve yıldırma politikaları uygulayabilir.

Ben şöyle bir örnek biliyorum: Bir erkek mühendis, bir işyerinde çalışıyor; kırk kişi var altında çalışan. İşveren yıldırma uygulamalarından sonuç alamayınca son atak olarak şunu yapıyor: Kuş gribi gündeminin olduğu dönemde işyerlerine elbiselerin üzerine giyilmek üzere şeffaf beyaz tulumlar dağıtılmıştı. İşveren, iç çamaşırı olmaksızın bu tulumu giyerek işyerinde dolaşma zorunluluğu getiriyor. İç çamaşırı yok, herkes her şeyi görüyor! Kişinin bu tulumu giymeyi reddedip işten ayrılacağı varsayılıyor. Adamcağız anlatamadı ne hissettiğini; kocasının neler hissettiğini eşi aktardı bana. Olayı yaşayan koca, kocanın hissiyatını anlatan kadın. Telefonu bir biri alıyor, bir biri alıyor. Tercümanlığımı kadın yapıyor.

Nükhet Sirman: Erkek vaka anlatıyor, kadın da duygularını. Objektif ve subjektif.

Hülya Gülbahar: Bu kişi işe iade davasını kazanmıştı ve tipik bir *mobbing* olayı idi. Olayda cinsellik açısından aşağılama ve cinsel onuru zedeleme var. Erkek ya da kadın diye düşünülüyor. Türkçeye çevrilen *mobbing*'le ilgili kaynakları taradığımızda ne yazık ki çok eski araştırma verilerine rastlıyoruz. Bu veriler de kadınlara yönelik *mobbing* uygulamalarının -cinsel taciz içersin ya da içermesin- düşük oranlı olduğunu iddia ediyor. Bütün bu araştırmaların tekrar gözden geçmesi lazım çünkü yanlış veriler bunlar. *Mobbing* yoğun bir şekilde, cinsel tacizi de içerecek şekilde kadınlara karşı da uygulanıyor. Ama kadınlardan ibaret değil. Kadınlar bu alanda daha fazla ses çıkarttığı için, *mobbing* Türkiye'de kadınlara karşı uygulanan bir davranış olarak algılanıyor; ama bu da yanlış bir bilgi. Bizim bence buna da dikkat etmemiz lazım.

Mobbing kavramının öncesinde *bullying* diye bir kavram var. Bu kavram doğrudan fiziksel saldırılar için kullanılıyor. Belki hatırlıyorsunuzdur; geçtiğimiz yaz yemekhanede çalışan Alevi bir kadının eline satırla vurulmuştu. Amiri, kadın Alevi olduğu için yemeğe dokunmasın istiyor ve eline satırla vuruyor. Çeşitli *mobbing* uygulamalarının ardından son aşama, kadının eline satırla vurmaktır. Kadriye Bakırcı'nın İşyerinde Cinsel Taciz adlı kitabında sarsıcı bir örnek vardı: 1800'lü yıllarda ABD'de evlerde temizlik işinde çalışan altı ya da yedi kadın birleşip ev sahiplerimiz bizi dövmesin diye gazeteye ilan vermişler. Bu tam bir *bullying* -fiziksel saldırı- örneği. *Mobbing* daha çok psikolojik taciz alanını kapsıyor; ama Türkiye gibi temel hak ve özgürlüklerin yeterince yerleşmediği ülkelerde *mobbing*'in içinde *bullying*'i de görüyoruz. *Bullying*, bireysel olarak yapılan açık bir fiziksel taciz, fiziksel saldırganlık ve zorbalık; *mobbing* ise, kolektif olarak, birçok durumda kurnazca, sinsice yapılan eylemleri ifade ediyor. *Bullying*'de saldırgan olarak bireyi görüyoruz; *mobbing*'de saldırgan birey de olabilir; ama, çoğunlukla grupların yaptıkları eylemler ve buna yol açan örgütsel/kurumsal risk faktörleri öne çıkıyor. Günümüzde, bazı ülkelerde, bir deyim olarak yönetimi altındaki bir kişiyi hedef seçen,

davranışlarıyla onu yıldırmaya çalışan yöneticilerin saldırganlığını ifade etmek için de –içinde fiziksel şiddet olmasa da- *bullying* kavramı kullanılabilir.

Mobbing sadece işyerlerinde değil, sosyal gruplar içinde de çok yaygın görülen bir uygulama. Bu uygulamalar sosyallikten dışlama amacı taşıyabiliyor. Türkiye’de işyeriyle sınırlı olmaksızın, kadınlardan ya da cinsellikten ibaret olmaksızın doğru tanımını bulup yerleştirmek gerekiyor. Bence *mobbing* ayrı bir kavram olarak kalmalı.

Zeynep Kutluata: Bir kadının maruz kaldığı taciz cinsel içerikli olmak zorunda değil. Bir kadın cinsel içerikli olmayan tacize maruz kaldığında mahkemeye *mobbing* tanımı üzerinden mi başvuracak?

Hülya Gülbahar: Hayır, ben şöyle düşünüyorum. Bizim kadınlar olarak öncelikle cinsel taciz, cinsiyet temelli taciz konusunda netleşmemiz gerekiyor. *Mobbing*’i bir şemsiye olarak düşünmeliyiz ve bu şemsiye altında kendimize özel bir ajanda oluşturarak bu ajanda içinde çalışmalıyız. Ama önce ve ayrıca kadınlar olarak, kadın hareketi olarak cinsel taciz ve cinsiyet temelli taciz konusunda netleştığımız zaman, bu kavramlar da *mobbing*’in altındaki yerini daha net bir biçimde almış olacak.

Cinsel taciz, cinsiyet temelli taciz, cinsiyet ayrımcılığı gibikavramların bugün için tam bir tanımını yapmak çok zor. Zorluklardan ilki, bu kavramların yeni olması, ikincisi bu tür eylemlerin “gizli/saklı” yapılma yöntemi, üçüncüsü de bu tür davranışlarının çoğunun toplumlarda “meşru” davranış olarak görülüp tacizci, ayrımcı niteliklerinin henüz toplumsal bilince çıkarılmamış olması. Bir başka tanım gücüğü de, ekonomi, hukuk, psikoloji, sosyal psikoloji vb. birçok bilimsel alanı ilgilendiren kavramlar olmalarından ve her alanın kendi durduğu yerden hareketle tanımlar üretmelerinden kaynaklanıyor. Bu nedenle, bütün bu disiplinlerin bilgisini kullanan, ama bunların “dışından” bir bakışa sahip feministlerin bu kavramsallaştırmaya getireceği katkı kritik önem taşıyor.

Cinsel içerikli olmayan her tacizi *mobbing* olarak düşünmemek gerek. *Mobbing*’de sistematik olma niteliği vardır. Örneğin, tek bir tehdit, TCK’da tehdit suçu oluşturuyor; tehdidin tekrar tekrar yapılması verilecek cezayı etkiliyor. *Mobbing* karma bir suç tipi ve birden çok suçu içerebiliyor; içinde cinsel taciz de olabilir. Bu nedenle sistematik suçları karşılayan “eziyet” maddesi, suç bağlamında daha uygun bir madde. Ancak gerek kişilik hakları, gerek iş hukuku ve gerekse Türk Ceza Kanunu alanındaki düzenlemeler dağınık, yetersiz ve içerikleri muğlak.

İlk kez 1980’li yıllarda, çalışma psikoloğu Heinz Leymann’ın kullandığı *mobbing* sözcüğü psikolojik şiddet, kuşatma, taciz, rahatsız etme veya sıkıntı verme anlamlarını taşıyor. Türkçede,

bu kavrama karşılık olarak “yıldıрма”, “duygusal saldırı”, “duygusal linç”, “işyeri sendromu”, “(işyerinde) taciz”, “(işyerinde) psikolojik şiddet”, “işyerinde moral taciz”, “(işyerinde) zorbalık”, “işyerinde manevi taciz”, “işyerinde yıldırmaya yönelik psikolojik saldırı” ifadelerinin de kullanıldığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu yakın zamanda, *mobbing* için “bezdiri” kavramını kullanmayı önerdi. Bu tanımlaştırma çabalarında dikkati çeken özellik, konunun işyeri ile ve psikolojik eylemlerle sınırlı tutulması eğilimi. Ben kişisel olarak işyeri ile sınırlı tutulmadan okul, arkadaş grubu vb. her türlü sosyal alanları; fiziksel ve diğer taciz biçimlerini de içerecek şekilde algılanması ve kullanılmasından yanayım.

Ankara 8. İş Mahkemesi (20.12.2006, 2006/19 E., 2006/625 K.) de psikolojik tacizden ötürü manevi tazminat talebiyle açılan bir davada, psikolojik tacizin “işyerinde bireylere, üstleri, eşit düzeyde çalışanlar ya da astları tarafından sistematik biçimde uygulanan her türlü kötü muamele, tehdit, şiddet, aşağılama vb. davranışları içerdiği” belirtilerek, eylemin sistematik olması gerektiğini vurgulanmıştı.

Eren Keskin: *Mobbing* hepimiz için çok yeni bir kavram. Daha hâkimler, savcılar bile olayın ayırdına varamadılar. O nedenle bence de tartışılması gereken bir konu. Cinsel taciz bana göre, kadının ruhsal ve fiziksel bütünlüğüne yönelik, onu cinsel anlamda rahatsız eden, her türlü sözel ya da fiili davranışlardır.

Hülya Gülbahar: *Mobbing*’in sadece kadınları ilgilendiren bir kavram olarak ele alınması, diğer bütün kesimlerin uğradığı *mobbing*’lerin ve ayrımcılıkların biraz gölgede kalmasına neden olabiliyor. Şu anda ben böyle bir tehlike görüyorum.

Nükhet Sirman: Ben sana katılıyorum. Cinsel tacizlerin *mobbing* içinde ayrı bir kategori olması gerekiyor. Ama bunların hepsinin güçlü güçsüz ilişkisi içinde değerlendirilmesini sağlayacak bir üst başlık daha gerektiğini düşünüyorum.

Kadın Beyanı Neden Esastır?

Zeynep Kutluata: Peki, cinsel taciz vakalarında feministlerin dillendirdiği “Kadın beyanı esastır” ilkesi ne anlama geliyor? Herkes bu ilkeyi aynı şekilde mi yorumluyor? Sizin yaklaşımınız nedir? Vakaların bu ilkeye sadık kalınarak ele alınmasının taraflar için yarattığı sonuçlar nelerdir?

Hülya Gülbahar: Ben “Kadın beyanı esastır” cümlesinden şunu anlıyorum: Kadınların, herhangi bir cinsel suça ya da cinsiyet nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldıklarında bunlara karşı tepki vermesi, bunu kamuoyu önünde ya da kendi sosyal çevresi önünde dillendirebilmesi Türkiye’de ve bütün dünyada son derece yeni ve zor bir olgu. Dillendiren kadınlar da ayrıca bu

nedenle bir bedel ödüyorlar. Daha önceleri söyleyemiyorlardı, susarak başka bir bedel ödüyorlardı. Şimdi söyleyerek bedelini ödemeye devam ediyorlar. Saldırganın bedel ödemesi dönemine Türkiye’de de, dünyada da hâlâ geçilemedi. Bu gerçeği göz önünde tuttuğumuz zaman, bir kadın cinsiyet ve cinsellik temelli bir saldırıya, aşağılamaya ya da ayrımcılığa maruz kaldığında bunun için bir beyanda bulunuyorsa bu kadının beyanının esas alınması gerekiyor.

Burada “esas alınması” kavramı önemli. Kullanılan kavram “doğru kabul edilmesi” değil. Aksinin saldırgan tarafından, o kadını ya da hepimizi ikna etmeye yetecek şekilde ispat edilmesi gerekiyor. Bu ilke yargısız infaz yapmak anlamına gelmiyor. Saldırgan tarafından kadının beyanının aksi ispat edilene kadar o kadının yanında olmak anlamına geliyor.

Nükhet Sirman: Pozitif ayrımcılık diyorsun bir anlamda.

Hülya Gülbahar: Bir anlamda pozitif ayrımcılık. Burada iki kural var: İlki kadının beyanını esas almak, ikincisi ispat yükünü saldırgana bırakmak. Şimdiye kadar bu çerçevede karşıma çıkan tüm olaylarda kadının beyanından itibaren kadınla birlikte hareket ettim; hiçbir olayda da kadının beyanı yanlış çıkmadı. Bu çıkmayacak anlamına gelmiyor. Ama benim kişisel deneyimim bu ilkenin ne kadar doğru bir ilke olduğunu tasdik ediyor. Birçok ülkede hukuk sistemleri ispat yükünün bu konuda yer değiştirmesi konusunda epey mesafe kat etti. Saldırganın ispat etmesi kuralı birçok ülkede geçerli.

Zeynep Kutluata: Tecavüz vakaları için değil, değil mi? Genel olarak taciz vakaları için kabul ediliyor.

Hülya Gülbahar: Tecavüz ve taciz vakaları için. Aslında bu tartışma hukukta “suçsuzluk/masumiyet karinesi” adı altında geçiyor. Bu, ceza hukukundan gelen çok eski, kadim bir tartışma. Özellikle demokrat ve sol kesimler bu konuyu hep suçsuzluk karinesi üstünden tartıştı. Ama yeni hukuk eğilimleri mağdurun hakları çerçevesinde bu suçsuzluk karinesine yeni bir perspektif getirilmesini gerektiriyor. Yakın zamana kadar Türkiye’de aile içi şiddet vakalarında bile emniyet kuvvetleri vakaya müdahale ettiğinde kadına değil, saldırgana haklarını anlatıyordu. Kadın hem şiddete uğramış, hem yapayalnız kalıyordu orada. Bu, eski masumiyet karinesi nedeniyle yaratılmış klasik ceza hukuku bakış açısıydı. Şimdi bütün dünyada ve Türkiye’de bu bakış açısının tersine çevrilmesi gerekiyor. Mağdurun haklarıyla sanığın haklarının bir dengeye getirilmesi gerekiyor. İş hukukunda da bu mesele gündemde.

İş hukukundaki işverenin işçiye karşı yaptığı bir haksızlık durumunda ispat yükünün işçide olduğuna ilişkin genel kural, bir işyerinin bütün kayıtları işverenin elinde olduğundan bugün Türkiye’de ve dünyada değişiyor. Örneğin haksız işten çıkartmalarda ispat yükü işverene geçti.

İlgili maddeler işverenin haklı bir nedenle işten çıkarttığını ispatlaması gerektiği şeklinde değişti. Aksi takdirde, işçi nasıl ispat edecek? Bütün kayıtlar ve hizmetinde çalıştırdığı diğer işçileri arkadaşlarının aleyhine tutanak tutmaya, tanıklık etmeye zorlama gücü işverende.

Aynı mantık kadınlara karşı işlenen suçlarda da geçerli. Ütopik bir şeyden bahsetmiyoruz. İş hukukunda olan ve uygulanan bir ilke aslında. Nedense bizim erkek hukukçu arkadaşlarımız, hem de etkili yönetimlere aday olan arkadaşlarımız, yazan çizen arkadaşlarımız, sürekli bize “Siz hukuk sistemini alt üst etmek istiyorsunuz” diyorlar. Halbuki iş hukukunda da vardır bu kural. Mağdurun da haklarını gözeten bir hukuk işleyişidir önerdiğimiz.

Nükhet Sirman: Ayrıca herhangi bir mağdurdan bahsetmiyoruz. Burada toplumsal güç ilişkilerinin bir tarafın aleyhine işlediği bir mağduriyet söz konusu. Mağdur iktidar ilişkileri içerisinde güçsüz, eşitsiz durumda olan kişi.

Hülya Gülbahar: O yüzden belki senin biraz önce dediğin gibi pozitif ayrımcılık da diyebiliriz.

Eren Keskin: Bizim coğrafyamız açısından ele alırsak ben de Hülya Hanım’a aynen katılıyorum. Aksi ispatlanıncaya kadar kadının beyanı esastır. Ancak biz bu konuda çok büyük sorunlar yaşıyoruz. Bir kere devletin ve hukuk sisteminin bakış açısı tamamen erkekten yana. Kadın hem yaşadığı şiddetle baş başa kalıyor, hem de bunu ispatlamak zorunda kalıyor. İspatlamak için de illa resmi kurumlardan belge almak zorunda. Şimdi burada ben Adli Tıp meselesine değinmek istiyorum. Bu çok önemli bir sorun. Türkiye’de şiddetin belgelenmesinde, işkencenin belgelenmesinde mahkemeler ve savcılıklar sadece adli tıp raporunu kabul ediyorlar. Bu konuda bir yasa maddesi de yok. Bu Yargıtay’ın kararlarıyla oluşan bir bakış tarzı. Oysa ki bu konuda uzman kadın hekimlerin, kadın psikologların çalıştığı merkezler var. Örneğin Çapa Tıp Fakültesi Psiko-Sosyal Travma Merkezi. Bugüne kadar bir kez bile bu merkezden aldığımız raporu kabul ettiremedik. Mahkeme raporu alıp dosyaya koyuyor ama dosyayı mutlaka yine Adli Tıp’a gönderiyor. Adli Tıp’taki tam anlamıyla erkek egemen, militer, feodal bir bakış açısı. Örnek vermek gerekirse, asker tarafından tecavüze uğradığını söyleyen müvekkilimiz “Sen ne söylüyorsun, bizim askerimiz niye tecavüz etsin sana? Sen yalan söylüyorsun!” diyen hekimlerin karşısına çıkıyor. Müvekkilim bu durumun tecavüzden daha ağır geldiğini söylüyor. Bu konuda mutlaka mahkemelerin bakış açısının değişmesi gerekiyor. Yargının bakış açısının değişmesi gerekiyor. Bu çok önemli bir sorun. Erkeğin ispatlaması çok kolay. Biz diyoruz ki aksini ispatlayabilir. On tane tanık getirir, mahkeme de bunu ispatlanmış kabul eder. Burada mutlaka kadının içinde bulunduğu o travmanın, o psikolojik durumun –çünkü fiziksel tespit için süre çok sınırlı, onu geçiyoruz zaten- mutlaka bağımsız bir hekim tarafından belgelenmiş olması, yeterli kabul edilmesi gerekiyor. Bu çok önemli bir sorun.

Hülya Gülbahar: Türkiye’de de “sistem kaçağı” dediğimiz düzgün bir hakime ve heyete düştüğünde düzgün çıkabilen kararlar tek tük oluyor. Örneğin, Yargıtay son yıllarda verdiği bir kararında, kadın işçinin işverene hitaben cinsel taciz hakkında yazdığı mektubu, tanık beyanlarını da dikkate alarak, “Bir bayan işçinin nedensiz yere kendisinin cinsel tacize uğradığı yönünde bu kadar ayrıntılı olarak açıklamada bulunması hayatın olağan akışına aykırıdır.” diyerek, tacizci işçinin iş sözleşmesinin işveren tarafından feshedilmesini haklı nedenle yapılan fesih olarak kabul etmişti. Yargıtay özellikle 2005 TCK değişikliğinden sonra, ispat yükü ve mağdurun beyanı konusunda zaman zaman çok düzgün kararlar verebiliyor. Biz, Türk Ceza Kanunu’ndan hemen sonra yapılan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’na ilişkin değişiklik önerisi vermiştik; dikkate alınmadı. Meclise kadının beyanının esas alınması ve ispat yükünün yer değiştirmesi talebimizi iletmiştik.

Bu konuda üzerinde durmamız gereken güzel kararlar var. Örneğin Ankara’da bir ceza yargıcı, 1 Haziran 2005’ten sonra önemli bir karar verdi, onu izleyen birkaç karar da verildi. Bu karar, bir avukatın yanında çalışan kadın avukatın, avukat tarafından cinsel tacize, hatta saldırıya – öpmeye kalkmıştı- uğramasıyla ilgili bir karardı. O kararda şu iki unsur etkili oldu: Kadının başına gelmeyen bir cinsel saldırı konusunda iftirada bulunmasının hayatın olağan akışına aykırı bir durum olduğu gerçeği ve kadının her aşamada birbirini tutarlı bir şekilde izleyen beyanlarının ortaya koyduğu olgular. Mahkeme bu unsurları bir araya getirerek kadın lehine karar verdi ve Yargıtay da bu kararı onayladı. Şimdi bu gibi kararlar artıyor. Burada bir sorun yok.

İşte bunu net bir şekilde tanımlamak gerekiyor şimdi. Bu argümanın yetersiz olmasının bir nedeni ise bazı mahkeme kararlarında bunun genel ahlakla, iffetle bağlantılandırılması. Saldırgan, kadının hak ve özgürlüğüne değil, iffetine saldırmış olarak nitelendirilebiliyor. Tek tek çıkan bazı kararlar güzel ama bu netlik o kararlara kazandırılmadığı takdirde ahlakçı bir korumaya doğru gidilebiliyor.

İşyerinde cinsel taciz sözkonusu olduğunda, ispatı açısından ILO’nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) hazırladığı kılavuz büyük önem taşıyor. Bu kılavuzdan yararlanabiliriz. Bu kılavuzdan birkaç örnek vermek gerekirse: Bir taciz olayında, mümkünse doğrudan (eğer bu mümkün değilse) üçüncü bir kişi tarafından taciz niteliğindeki davranışın reddedildiği ya da rahatsız edici olduğu yetkililere bildirilmeli, bu bildirim mümkünse yazılı olarak yapılmalı ve yazının bir nüshası işverene verilmeli, yaşanan olay ya da olaylar, açık ve net bir şekilde kişi, yer, zaman ve tanık gösterilerek not edilmeli; varsa başka mağdur ya da mağdur olduğundan şüphelenilen

kişilerle konuşulmalı ve beraber hareket edilmeli; sorun sendika ya da benzer örgütlere iletilmeli; hukukçu, hekim, psikolog ve benzeri profesyonellerden yardım alınmalı..

Eren Keskin: Yine yasaya, kanunlara geliyoruz. Kanuna yazılması lazım, yoksa başka türlü çok değişik bakış açıları olabiliyor.

Bununla birlikte hepimiz biliyoruz ki yazılı hukukun düzeltilmesi çok önemli değil. Uygulamada Yargıtay'ın ya da hakimlerin kararları o kadar farklı oluyor ki! Örneğin dün girdiğimiz davadan örnek vereyim. Kuaför tarafından cinsel tacize uğrayan bir müvekkilimiz var ve bu olay nedeniyle tedavi görüyor; raporu var. Savcı mahkemede şöyle bir soru sordu: “Sen niye gülümseyerek anlatıyorsun bu olayı? Bu normal bir tavır mı sence?” Yine bu davanın hazırlık aşamasında savcı “Burası Türkiye, olur böyle şeyler, hiç kafana takma” diyebildi. Ama yazılı hukukta böyle bir şey yok! Yazılı hukukta savcının sorusu da aslında cinsel. Müvekkilim mahkemede savcının sorusunun ardından ağlamaya başladı mesela. Yani savcı korkunç bir travma yaşattı. Suçluyu yargılayacak olan makam da aynı şeyi uyguluyor. Yani yazılı hukukta bir şeylerin değişmesi çok büyük bir anlam ifade etmeyebiliyor.

Muhalif Yapılarda Cinsel Taciz

Zeynep Kutluata: Cinsel ya da cinsiyet temelli taciz, saldırı gibi durumlarla mücadelede feminist hareketin benimsediği yaklaşımların, kazanımlarının yasalarda yer bulmasının hukuki netlik açısından önemli olduğunu konuştuk. Peki, söz konusu muhalif yapılar, yapı içi hukuk sistemleri olduğunda nasıl bir yol izlemek gerekiyor. Son dönemde muhalif kurum, parti ya da sendikaların gündeminde sıklıkla cinsel taciz tartışmalarına rastlıyoruz. Bunlar nasıl ele alınıyor, çözüm oluşturucu müdahaleler, sonuç alıcı hukuk süreçleri yaşıyor mu?

Hülya Gülbahar: Muhalif kurumlarda son yıllarda yaşanan cinsel taciz tartışmalarının belirli bir farkındalık nedeniyle gündeme geldiğini düşünüyorum. Kadın hareketinin yarattığı bir farkındalık nedeniyle bu konuların konuşulur ve tartışılır olmaya başlamasını çok olumlu buluyorum. Fakat hep birlikte tartıştığımız, kamuoyuna da yansıyan bütün bu olaylarda ne yazık ki gerek cinsel taciz konusunun gerek cinsel tacize ya da saldırıya maruz kalan kadının, gerekse de bu konuya ilişkin bizim önerdiğimiz politikaların araçsallaştırıldığını ve kötüye kullanıldığını düşünüyorum. Ne yazık ki bazı kadın arkadaşlarımızın da farkında olarak ya da olmayarak katıldıkları bir süreç bu.

Bu sürecin en bilinen halkalarından bir tanesi geçtiğimiz yıllarda SDP’de yaşanan “Taciz mi, teklif mi” tartışması oldu.^[1] Ben, verileri okuduğumda “Teklif değil, taciz” diye değerlendirmiştim. Oysa olaya “Taciz değil, teklif” denerek kurum içi bir bahane ya da hafifletici

neden arandı. Halbuki, birçok durumda sadece “teklif” bile cinsel tacizin tam da kendisidir. O tartışmanın sonucunda bir siyasi partinin bütün erkekleri ve kadınları tacizcinin yanında ya da karşısında olarak ikiye bölündü. Ama ben bu bölünmenin “tacize karşı ilkesel tavır”dan çok, kendi aralarındaki başka politik sorunlardan kaynaklandığını ve burada taciz konusunun bir araç olarak kullanıldığını düşünüyorum. Dolayısıyla, taciz ya da tecavüze uğrayan kadının yanında yer alan ekibin de, tek kaygısının ilkesel düzeyde tacize karşı çıkmak olduğuna ben pek inanmadım. Hâlâ da inanmıyorum.

Aynı şekilde, KESK’te gerçekleşen ve geçtiğimiz günlerde kamuoyunun gündemine taşınan cinsel taciz olayında da[2] feminizmin, kadın örgütlerinin dört dörtlük araçsallaştırıldığı, hâlâ da araçsallaştırılmaya devam edildiği bir süreç yaşıyoruz. Bence bu taciz olayı kendilerine iletiildiği andan itibaren kadın örgütlerinin tavrı şu olmalıydı: Tacize uğrayan kadının beyanı esas alınarak onun istediği her türlü destek sonuna kadar sunulmalı ama tacizin KESK içi, kurum içi siyasi hesaplaşmanın malzemesi olarak kullanılmasına itiraz edilmeliydi. Kadınların tavrı bu olayda zayıf kaldı. Özellikle muhalif kurumlar söz konusu olduğunda cinsel saldırılara böyle bir tavır almazsak her olayda tekrar hem ikiye bölüneceğiz, hem de malzeme haline getirileceğiz. Hayatlarımızı tartışıyoruz ve bu hayatımız birilerinin malzemesi haline geliyor.

Nükhet Sirman: Ben Hülya’ya yüzde yüz katılıyorum. Bizim kadın arkadaşlarımızın da o siyasi kavganın içinde olduğunu düşünüyordum. Kendileri yalnızca başkaları tarafından kullanılmıyorlar, onlar da bunu araçsallaştıran ekip içinde gibi hissediyorum. Bazı durumlarda feminist kadınların biraz fazla hızlı gittiğini düşünüyorum. Feminist kadınlar -bunu neden yapıyorlar, nasıl yapıyorlar bilmiyorum ama- sürekli olarak şöyle bir noktaya geliyorlar: “Önce kadın” meselesini kadınlara dayatıyorlar. Önce sosyalist olmalarını sevmiyorlar, önce Kürt olmalarını sevmiyorlar, önce akademisyen olmalarını sevmiyorlar. Cemaat üyesi olma arzusunu da kadınların, feministlerin görmesi, tanınması ve normal karşılımları lazım. Tabii ki cemaat üyesi olmak demek kadına yönelik herhangi bir taciz, tecavüz, şiddet vesaireyi göz ardı etmek anlamına gelmemeli. Dolayısıyla mesele orada bence prensipten çok o olayla nasıl başa çıkıldığı. Prensip olarak kadının beyanı esastır. Ama bu prensiple birlikte spesifik durumlarda kadınlar olarak sürece nasıl müdahil olacağız konusunu yeteri kadar konuşmadık. Bir refleks var ve o refleksten hareket ediliyor.

Hülya Gülbahar: Ben soldan ya da muhalif gruplardan gelen feminist kadınların kadın kimliğini önceliklerine katılmıyorum. Tam tersine sorunun, aslında etnik ya da politik kimliklerin kadın kimliğinin önüne geçmesinden kaynaklandığını düşünüyorum.

Nükhet Sirman: Feministler olarak bizim bunu kadınlardan talep etmeye hakkımız yok. Herkes hangi kimliği ne zaman, nasıl öne çıkaracağına kendi karar verebilmeli. Feminist kadınlar diyor ki “Siz önce feminist olun, önce kadın kimliğinizle konuşun”. Ben bunun da başka bir dayatma olduğunu düşünüyorum. Muhafız kurumlar içinde yer alan kadınların hangi kimliklerini ne zaman, nasıl öne çıkaracaklarına kendilerinin karar verme hakkı olduğunu düşünüyorum.

Hülya Gülbahar: Feministler, kadınlar otomatik olarak kadınların bağımsız sözü ve çıkarısıyla düşünecek. Taciz gibi politik bir meseleden bahsedildiğinde tabii ki kadın kimliği öncelik kazanacak. Feministlerin birbirinden bunu beklemesinden daha doğal bir şey olamaz. Ben bir politik görüşteysem ya da etnik kökendensem Kürt arkadaşlarımı ya da solcu arkadaşlarımı koruyacağım diye cinsel tacize ilişkin bakışımı geri çekemem. Zaten sorun bu, çekiyorlar.

Nükhet Sirman: Onu demek istiyorum, çeken çeker.

Hülya Gülbahar: Çekebilir; ama, kadın hareketi de “Böyle araçsallaştırmayın arkadaş bunu” diyebilir. Yani demeliyiz. Benim feminizmden anladığım, tam da bu noktada bağımsız duruşu koruyabilmek, sözü söyleyebilmektir. Solcu erkeğin “attığı” dayak ile sağcı bir adamın attığı dayak arasındaki fark, kendi adıma ilkinin daha da acıtıcı ve öfkelenendirici olmasıdır. Aynı bakışı, Türk ya da Kürt erkeğinin tecavüzünde de taşıyorum. (Aynen babamın ya da annemin tokatının, beni sokaktaki tanımadığım herhangi bir adamın tokatından daha fazla etkilemesi gibi...) Sistemi daha eşitlikçi, özgürlükçü ve şiddetsiz bir dünya arzusuyla değiştirmek iddiasındakilerin bu tür eylemlerinin diğerlerinden farklı bir acıtıcılığı olduğunu da fark etmemiz gerekiyor. Çünkü bu tür eylemler, aynı zamanda bizim umutlarımıza karşı da bir saldırı niteliği taşıyor ve bizi daha çaresiz, koskoca bir sistem karşısında yapayalnız bırakma potansiyeli taşıyor. Kendimizin ya da arkadaşlarımızın patriarkal alışkanlıklardan kurtulmasının bir süreç alacağını bilmek, anlamaya çalışmak elbette önemlidir. Bu tür hatalar yapmaları halinde, bu sistem içinde Kürt ya da solcu bir erkek olarak ayrımcılığa uğrayacaklarını, daha ağır cezalar alabileceklerini, kötü muamelelere maruz kalacaklarını bilmek, bununla da ayrıca mücadele etmek ayrı bir şeydir; ama bunlar olacak diye hataları halının altına süpürmek ya da örneğin taciz dışında başka bir politik nedenli ayrışmayı ille de (ve sadece) taciz nedeniyleymiş gibi kadın hareketinin ve kamuonun gözüne sokmaya çalışmak ayrı bir şey. Üstelik de “kendi cemaatini koruyucu” bir yöntem olarak bunu savunmanın çok tartışmalı bir iddia olduğunu düşünüyorum. Bu tartışmayı bambaşka bir zeminden yapmak gerektiğini düşünüyorum.

Eren Keskin: Ben potansiyel olarak her erkeğin tacizci olduğunu düşünüyorum. Üzerinde konuştuğumuz bütün karma hareketlerde tacize uğradım diyen kadınlara inanıyorum. Bu ayrı

bir durum. Sanırım herkes aynı şeyden zaten şikâyetçi. Baktığımızda şu ortaya çıkan bütün olayların arkasında başka siyasi çekişmeler var aslında.

SDP olayını ele alalım. Ben SDP’de tacizle suçlanan kişiyi de yakından tanıyorum ve yüzüne karşı da söyledim. Ben inanıyorum bunun böyle olduğuna. Ama bu kişinin partiden atılıp tacizci olarak ilanı, gazetelere haber yapılması... Bu olayda imzacı olan başka bir adam da bundan beş altı yıl önce en yakın arkadaşımı benim gözümün önünde taciz etti ve arkadaşım açıklamak istemedi. Yani “Bu tacizcidir” diye partiden atma kararını veren o adamın kendisi de bir tacizci. O zaman SDP olayında da benim söylemek istediğim sadece buydu. Bütün kadınlar bir araya gelsinler, “Bizim içimizde de var tacizci, sizin içinizde de var. Gelin bunu birlikte konuşalım ve bu adamlarla oturup ‘Bakın, siz busunuz, busunuz’ diyelim” dedim. Ben SDP olayında birçok kesim tarafından eleştirildim. Aslında benim tek kaygım buydu. Ayrıca bir linç kültürü olduğunu da düşünüyorum. Bu kadar intikamcı yaklaşım bana ters geliyor çünkü biz o zaman tartışmıyoruz. Aslında mağdur olan yine kadınlar oluyor.

Örneğin Taraf gazetesi –gerçi orada bir gazetecilik var sonuçta- manşet yapıp bu konuyu yazdı. Benim duyduğum kadarıyla tacize uğrayan kadın da çok mağdur olmuş. O nedenle belki de bu tarz olayları sadece feministlere bırakmak gerekir. Herkesi onlar sorgulamalıdır. Belki başka bir şey yapmamız gerekiyor bizim. Belki bütün muhalif örgütlerin kendi içlerinde bu alanda bir çalışma başlatması gerekiyor, hakikaten bir eğitim çalışması -eğitim lafı çirkin bir laf ama yürütülmesi gerekiyor. Belki başka bir yerden başlamamız gerekiyor çünkü kendimiz de haksızlığın bir tarafı haline geliyoruz.

Hülya Gülbahar: Linç edilen sadece erkek değil orada, erkeğin tarafını tutan kadınlar da linç ediliyor. Çok haklısın.

Nükhet Sirman: Yahut gazetelerde “Solcular birbirlerine girdiler”manşetinin atılması... Ben kendimi solcu olarak tanımlamayan bir insan olmama rağmen bu durumdan çok rahatsız oluyorum çünkü tam olarak vur abalıya durumu oluşuyor.

Hülya Gülbahar: Bu olayların solda bu kadar linç kültürüne dönüşmesinin, intikamcı bir ritüelle yaşanmasının aslında ahlakçı ve muhafazakâr tutumlardan beslenen bir yanı olduğunu da düşünüyorum. Kadınlara yönelik herhangi bir başka saldırıya, aşağılamaya karşı örgütler, organizasyonlar böyle kurumsal parçalanmalara varan bir şey yapmıyorlar. Konu cinsel saldırı olduğunda bu tepkiler geliyor. Bu tepkiler sırasında doğru kavramlar kullanılmadığında ve biraz önce konuştuğumuz gibi konu araçsallaştırıldığında arka plandaki muhafazakâr, ahlaki pozisyonlar da yeniden üretilmiş oluyor.

Eren Keskin: Çok kısa bir örnek vereyim. Biz devlet kaynaklı cinsel şiddet konusunda çalışmaya başladığımızda kadınların başvurularında bulunmalarını istedik. Önce örgütlerle konuşmak gerekti çünkü kadınların kendi içlerinde uğradıkları cinsel şiddeti açıklamalarına izin vermiyorlardı. Biz bütün örgüt şefleriyle gidip konuştuk. Bizi burjuva yaklaşımda bulunmakla suçladılar. Hepsi, istisnasız! Bir tek Kürt hareketi biraz farklı yaklaştı; çünkü Kürdistan'da kadına yönelik cinsel saldırı çok sık kullanılan bir yöntem. Genel olarak bütün örgütler böyle bakıyor. Devlet nasıl bakıyorsa onlar da öyle bakıyorlar. Kendi egemenimize o kadar çok benziyoruz ki! Devlete karşı mücadele etmek aslında daha kolay çünkü onun yöntemlerini biliyorsun. Kendi arkadaşına suç duyurusunda bulunmuyorsun.

Esra Aşan: SDP meselesinde de, KESK meselesinde de feministlerin yaptığı şey tepki göstermekti. Ortada kamusallaşması gereken bir bilgi var ama kurumların tavrı konunun üstünü örtmek. Feministler de olayı kamuoyuna teşhir ediyor. Ama bu konu kamuoyuna teşhir edildiğinde zaten magazinleşme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor. Feminist politikayı sadece tepki göstermek üzerinden mi kuracağız? Bunun ötesine geçemeyecek miyiz? Bizim çözüm yöntemimiz ne? Tacizin gerçekleştiği kurumlar kendi hukukları içinde bir çözüm bulamıyorlar. Kadına sahip çıkmak derken yalnızca psikolojik olarak yanında olup ona destek vermek değil, hakikaten çözücü bir şey geliştirmek de gerekiyor. SDP ya da KESK çözemedi mi taciz mevzusunu, bağımsız bir kadın iradesi ortaya çıkar, bu mevzuyu ben başka bir hukuk süreciyle inceleyeceğim der, kadının ve karşı tarafın verilerini toplar, kendi alternatif hukuk sürecini işletir, kamuoyuyla paylaşır. Bu tarz çözücü girişimler olmayınca taciz gündemleri siyasi tartışmalar içinde çok rahat bir biçimde araçsallaştırılıyor.

Hülya Gülbahar: Karma kurumlarda gündeme gelen taciz meselelerinin ortada kalmasının en kötü yanlarından birisi de bu krizlerin, kadın hareketi ve demokrasi sürecinde minimum 2-3 yıl süren yarılmalara neden olması. Mesela SDP'deki taciz tartışmasından sonra birtakım kentlerde baroların kadın ya da LGBTT bireylere karşı ayrımcılıkları önleme komisyonları kurulamadı. Birkaç sene gecikti ve birtakım davaları biz birlikte takip edemez olduk. Adliye koridorlarında hâlâ bir grup kadın, başka bir grup kadına selam vermiyor!...

Esra Aşan: Ben böyle durumlarda çözüm yerinin öncelikli olarak o cemaat yapıları olduğunu düşünüyorum. Ama o hukukta bir tıkanma olduğunda, siz vakayı hangi hukuk yapısı sağlıklı işliyorsa oraya taşıyorsunuz. Hatırlarsınız, *Agos* içinde de bir tartışma olmuştu.^[3] O konu da etnik ayrımcılıkla cinsiyet ayrımcılığının çok rahat buluşabileceği bir potaydı. *Agos* da bu konuyu kendi iç hukukunda çözemedi. Mağduriyet yaşayan kadının bu konuyu mahkemeye taşıması

eleştirildi. Ama cemaat yapıları nasıl bir hukuk kurdular ve bunu hangi feminist öncüllerle beslediler ki siz mağduriyet yaşayan bir kadını eleştiriyorsunuz?

Nükhet Sirman: İç denetim mekanizmalarının geliştirilmesi şart. Biz üniversitede BÜKAK'la (Boğaziçi Üniversitesi Kadın Araştırmaları Kulübü) birlikte yaptığımız bir çalışmada bunu gördük. Bu işin çok duyarlı bir şekilde yapılması gerekiyor. Kim, ne zaman, kiminle, hangi şartlar altında? Bunun bir üst kurula yansması nasıl olacak? Üniversite bağlamında disiplin kuruluna nasıl yansıyacak? Bütün bunların detaylı bir şekilde geliştirilmesi lazım. Kurumun içinde yer alan kadınların tabii ki böyle bir talebinin olması lazım.

Esra Aşan: Muhafız yapılarında nasıl bir kültür örgütleniyor ki bu tarz vakalar çıkıyor ortaya? Bunlar tek tek vakalar değil. Sol harekette yer alan hangi kadınla gidip konuşsanız size başka bir taciz hikâyesi anlatmaya başlıyor. Oradaki örgütlenme kültürü de çok önemli.

Hülya Gülbahar: Tabii buradan taciz, tecavüz sadece solda yaygındır sonucu çıkmasın.

Esra Aşan: Bu yapılar, ataerkiyle mücadeleyi gündemine almış yapılar. Ben ÖDP'nin (Özgürlük ve Demokrasi Partisi) kuruluş dönemindeki tartışmaları hatırlıyorum. Pek çok feminist kadın ÖDP'ye girdiğinde, siz bağımsız kadın hareketini bırakıyorsunuz, karma yapılara gidiyorsunuz eleştirisi yapılmıştı. Bir yandan kadın hareketi tabii ki bağımsız olarak örgütlenmek zorunda, kadın kadına örgütlenmek feminizmin temel unsurlarından biri. Ama kadın kadına örgütlenirken elde edilen deneyim, orada oluşan politika karma hayata, erkeklerin de bulunduğu o hayata değmediği sürece kadınların bir altkültürü gibi kalıyor. Feminizmin altkültürleştirilmesi söz konusu oluyor. O yüzden özellikle karma yapılardaki feminist örgütlenme çok önemli bir yerde ve bu örgütlenmenin bağımsız kadın hareketi tarafından da desteklenmesi gerekiyor. Taciz vakalarına karşı oluşturulan tepkisellik tek başına kaldığında oradaki karmaşaya başka bir karmaşa daha katmaya neden oluyor.

Zeynep Kutluata: Tepkisellik feminist hareketin kendine dair de çok şey söylüyor. Cinsel taciz iddiası yöneltilen kişi bunu kabul ettiğinde ne feminist hareket ne de karma yapılar konuyu ele alacak bir hukuk mekanizması oluşturamıyor. Tamam, tepki geliştirip tacizde bulunun kişiye bunu kabul ettirmek önemli ama yapısal çözüm üretmekten her zaman daha kolay.

Hülya Gülbahar: Az önce sadece solda olmuyor bu diye bir giriş yaptım. Ben son dönemde kadına karşı şiddet meselesinde çok ciddi bir artış olduğunu gözlemleyenlerdenim. Birinci Sığınaklar Kurultayı'nın açılış konuşmasında ben bunu söylemiştim. Görünür mü oluyor, artıyor mu diye tartışmıştık. Bu artış meselesi sadece kadına yönelik şiddetten, kadın cinayetlerinden, aile içi şiddetten ibaret bir şey değil. Toplumun bütününe dalga dalga yayılan bir artış var.

Çocukların cinsel istismarı tüm dünyada tarihinin tepe noktasında. Kadın ve kız çocuklarının, hatta erkek çocuklarının sürüklendiği seks trafiği bir sektör halinde bütün dünyada milyonlarla, her sene yeni katılımlarla ifade edilir hale gelmiş durumda. Tabii sol yapıların kadınları ve erkekleri de bu toplumsal yaşamdan muaf değil. Dolayısıyla orada da bir artış yaşanıyor. Bunu hep beraber tespit etmek bence stratejik bir önem taşıyor. Yeni yaklaşımlara ve yeni mekanizmalara hep beraber ihtiyaç duyuyorsak bu konularla ilgili daha hassas olmamız, bunları öncelikli hale getirmemiz gerekiyor. Bir kere bunu yapmıyoruz. İşte o yüzden de Eren'in isyan halinde, linç kültürü, intikam psikolojisi demesi de, bunun bu kadar yaygın olması da buradan kaynaklanıyor. Neden? Sorunların gerçek kaynağını ve büyüklüğünü saptayamadığın zaman çok ağır yaptırımlarla üzerine gidiyorsun. Sadece muhafazakâr olduğun, ahlakçı olduğun için değil.

Mesela çocuk istismarı konusunda feminist bir arkadaştan duyduğum bir cümle şok etti beni. "Cezalar ağırlaştırılsın" dedi. Ben cezaların ağırlaştırılmasına karşıyım. Suçun ağırlığı neyse ona denk, adil bir yaptırım bulmak zorundayız. "Kadına karşı cinsel bir saldırı mı yapıldı? Asalım!" Bu değil bunun yaptırımını. Ya da "Ömür boyu aforoz edelim!" Aforozun bile bir süresinin olması lazım. Üyelikten çıkarma, geçici çıkarma vb. Eylemin ağırlığına göre bu dengeleri kurabilmemiz lazım. "Çocukların cinsel istismarına karşı cezaları ağırlaştırılalım." TCK doğru düzgün, hakkıyla uygulandığında 15 sene, 25 sene, 40 seneye falan çıkıyor cezalar. "Bunu daha da ağırlaştırıp ne yapacaksın?" diye konuştuğumda "Beton, beton" dedi bir kadın. Ben de "Beton ne demek" dedim. "Öldüreceksin, gömeceksin, üstüne beton atacaksın" dedi. Beton bu demekmiş! Ya da muhafazakâr argümanlarla bu tür cinsel saldırılarda kısırlaştırılalım, hadım edelim deniyor.

Muhafazakâr bir toplum modelinin bu tür suçlarda ağırlaştırılmış cezalara doğru giden eğiliminden bizim sol camiamız da, hatta feminist camiamız da tamamen muaf değil. Burada da aynı uyanıklığı göstermemiz gerekiyor. Kurumsal yaptırımları saptarken bizim caydırıcı olsun diye hoşumuza giden çok ağır yaptırımlar bazen tam tersi etkiler de yaratabiliyor. Başka bir zihniyetin propagandasına da dönüşebiliyor. Ayrıca bir caydırıcılıkları da kalmıyor. Onun için ayarların, eylemle yaptırım arasındaki dengenin çok iyi kurulması lazım. Hindistan'daki kadın mahkemeleri deneyimini ben her yerde örnek olarak anlatıyorum. Sosyalist feministler Hindistan'da birçok köyde Nar-ı Adalet adında kadın mahkemeleri kurdular.

Alternatif, Feminist Bir Hukuk Mümkün Mü?

Zeynep Kutluata: Devlet tanıdı mı bu mahkemeleri?

Hülya Gülbahar: Hindistan'da farklı bir hukuk sistemi var. Bu kadın mahkemelerinin resmi hükümleri olmuyor. İki sene öncesine kadar resmi mahkemeler kadın mahkemesinden gelen dosyalarda aynı yönde kararlar veriyorlardı. Resmi mahkemeler de bazen davaları kadın

mahkemesine gönderebiliyor çünkü kadınlar bu mahkemeleri çok düzgün bir şekilde işletiyorlar. Bir olayda, üst kasttan bir toprak sahibi en alt kasttan, topraksız kasttan dul bir kadının kızına tecavüz ediyor. Kadın mahkemesi konuyu ele alıyor, karar veriyor. Bir: Tecavüzdür. Adam da kabul ediyor. İki: Yaptırım olarak tecavüzcü adam bir yıl süreyle hiçbir sosyal etkinliğe katılmayacak. Dinsel, sosyal etkinliğe katılmayacak. Orada bu etkinlikler çok önemli, o nedenle bu çok önemli bir sosyal yaptırım. Üç: En değerli topraklarından bir parçayı kadına verecek. Bu da çok önemli çünkü bu, kast sistemini delen bir yaklaşım. Toprak sahibi olamayacak birine toprak vermek gerçekten hoş bir karar. Tecavüze uğrayan kadın da bu adil karardan memnun.

Nükhet Sirman: Adamın değerini, sosyal kimliğini düşüren yaptırımlar bunlar.

Hülya Gülbahar: Ama dönüşü de var. Bir yıl sonra da sen bu kefareti topluma karşı, o kadına karşı ödemiş olarak katılıyorsun toplumun içine.

Nükhet Sirman: Aşiret yasaları da bu tarz, kişinin toplumsal değerini azaltıcı yaptırımlar içeriyor. Mesela bir sene hiç kimse suçlu kişiyle konuşmayacak deniyor. Biz bunları eski, kötü diye konuşmuyoruz. Halbuki oralarda, tam da senin dediğin gibi, kişinin toplumsallığını göz önünde bulunduran çeşitli cezalar, yaptırımlar var.

Hülya Gülbahar: Mesela Türkiye’de dayısının tecavüzüne uğrayan evli bir kadının ve onun ailesinin talebi şuydu: Dayı ile aynı mahallede oturuyorlardı ve dayının mahalleden taşınmasını talep ettiler. Her gün kadın ve kocası işlerine gidip gelirken adamla burun buruna yaşamayacaklar. Bu kadar basit bir şeydi istedikleri. Tamamen aforoz da değil, adamın aile sohbetlerinden çıkması istenmedi. Bu bedel mesela o ilişkiler ağı içinde kadını rahatlatacak bir şeydi. Bu şekilde anlaşmak istediler ama adam kabul etmediği için ceza davası için başvurduk. Takipsizlik verildi. Fakat devam edemediler. Ben de yarım bırakmak zorunda kaldım konuyu. Bu tür yöntemleri de tartışmalıyız. Kurum içi, grup içi çözüm mekanizmaları ararken gerçekten çok çeşitli mekanizmaları konuşmalıyız.

Bir başka olay da şöyle: Bir adam, istemediği çocuğa hamile kalan sevgilisini uyutup kürtaj yaptırmıştı. Ve o kadının bir daha çocuk sahibi olması çok zordu. Adam, kadının hayatıyla oynadı. Kadın, adamın kendi seçeceği bir STK’ya (Sivil Toplum Kuruluşu) 20 bin dolar -zengin bir adamdı- bağışlaması karşılığında suç duyurusunda bulunmaktan vazgeçmek istemişti. O adam da ödemedi bunu. Bu suç yargıya yansımada. Kadınlar bu tür yöntemler bulabiliyor. Bizim de kurumlar içi, sosyal çevreler içi olaylarda bu tür alternatif yaptırımlara daha fazla kafa yormamız lazım.

Ama bir noktayı mutlaka burada söylemek istiyorum: Ben Türkiye’de çok hukukluluk uygulamasının olmaması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla bu kurum içi mekanizmalarla yargıya başvurmayı birbirinin karşısında alternatif modellermiş gibi düşünmeye de karşıyım. En son Hizbullah’ın CNNTürk’te Göksel Göksu’nun yaptığı belgeseldeki açıklamaları herhalde siz de izliyorsunuzdur. Karı koca geçimsizliği kendi cemaatlerinde oluşturdukları mekanizmalarla çözüm buldukları sorunlardan birtanesi imiş. Çözüm buldukları birinci sorun olarak alacak verecek hikâyesini söylediler. Biz kendi hukukumuzu yaptık, çözüyoruz diyorlar.

Yerel hukuk -bizde töre hukuku/aşiret hukuku da denebilir- dini hukuk, medeni hukuk gibi hukuk sistemlerinin yan yana uygulandığı çoğu ülkede kadınların deneyimi şunu gösterdi: Eğer sözkonusu kadınlar çok zengin ve yüksek eğitilmiş değillerse, bu hukuk sistemlerinden kadınlar için en dezavantajlısı hangisiyse kadınlara o uygulanıyor. Bu nedenle paralel hukuk sistemini Türkiye gibi bir ülkede uygulamanın yanlış olacağını düşünüyorum. O yüzden bizim de kadınların sorunlarını kendi sosyal toplulukları içinde tutup ya da çözüp bunun dışındaki mekanizmalara ya da örneğin yargıya yansıtma eğiliminin ne kadar sağlıklı olduğunu sorgulamamız gerekiyor.

Esra Aşan: Öncelikle cemaat hukuku içinde çözülmeli derken o cemaat hukukunun da feminist bir perspektifle, ayrımcılık ideolojilerine karşı bir perspektifle örülmesi gerektiğini düşünüyorum. Benim örgütlü bir kadın olarak kendi kurumum içinde yaşadığım bir taciz varsa, bunu kendi kurumumun hukuk mekanizmaları içinde çözmeye çalışırım. Orada çözemediğimde, bunu resmi mahkemelere götürebilirim ya da götürmem. Ama bir feminist olarak o hukukun oluşumuna benim de bir katkı sunmam gerekiyor.

Devlet hukuku açısından da caydırıcılık meselesi çok önemli. Bir insanı yıllarca hapse tıkmak bu suçun bir daha işlenmemesi anlamında yeterli bir şey mi? Bu, suçu işleme potansiyeli olan kişiler için de bir caydırıcılık sağlıyor mu? Biz kadınların olmadığı bir hukuka kadınları sokmaya çalışıyoruz. Ama bu hukukun yaptırımları tercih ettiğimiz yaptırımlar mı? Cezaevlerinde aydınlanma faaliyeti yürütülüyor sonuçta. Tecavüzün nasıl erkek egemen bir şey olduğu, kadın mağduriyeti yarattığı anlatılmıyor. Orada tecavüzcülere tecavüz edilen bir ortam var.

Hülya Gülbahar: Fransız avukat Jacques Verges’in belirttiği gibi, “Her suç topluma sorulmuş bir sorudur.” Suç kavramını tartışmak lazım. Cinsiyetçiliği kurutmadığın zaman tek tek insanları cezalandırmak tek başına bir çözüm değil. Sorun, o cinsiyetçiliği ortadan kaldıracak topyekün bir mekanizma bulabilmek. Namus cinayetleri ya da kadın cinayetleri söz konusu olduğunda öldürenler “kahraman” ilan ediliyor ve bütün ailenin kadınları, erkekleri, o çocukların çamaşırlarını yıkamaya, onlara kazak örmeye, dolma yapıp götürmeye devam ediyorlar. Burada

muhafazakâr olmayan, alternatifleri iyi koyan sağlam bir hukuk bakış açısı oluşturmamız lazım. Buna kurumların ya da toplulukların kendi iç hukukları da dahil olmalı. Ailenin kendi iç hukuku da dahil olmalı. Aile iç hukukunu siz sadece iş kanunu, medeni kanun ya da TCK'ya bırakırsanız sorun çözülmüş olmuyor. Bu sorunlar, tek tek çocuklar, anne baba, akrabalar nezdinde feminist bakış açısıyla dönüştürülmüş, hiyerarşik olmayan ilişkiler, kültür yaratmakla değişecek ve dönüşecek. Buraları gözden kaçırdığımız zaman işi tek başına tecavüzcü cezaevine tıksın ve 30 sene orada kalsına indirgemek hiçbir zaman çözüm olmuyor.

Yasalarda Cinsel Ve Cinsiyet Ayrımcılığı Temelli Suçlar

Zeynep Kutluata: Peki cinsel ya da cinsiyet temelli taciz, cinsel saldırı, tecavüz vakaları Türkiye'deki yasalarda nasıl yer buluyor, hangi suç tanımları içinde yer alıyor? Mevcut düzenlemelerin kadınların lehine ya da aleyhine yönleri nelerdir? Taleplerimiz neler olmalı?

Hülya Gülbahar: TCK'ya yönelik olarak biz kadın aktivistler, kadın hukukçular, psikologlar ve değişik disiplinlerden kadınlar bir araya gelerek iki yıl boyunca çalıştık. Tartışma konularından birisi de bu suçların hangi başlık altında yer alacağı idi. Tabii ki cinsel suçlar ağırlıklı olarak kadın ve çocuklara karşı işleniyor. Biz, bu suçlar genel ahlak, toplum ve aile düzenine karşı suçlar olarak değerlendirilmesin dedik. Cinsel suçların, cinsel saldırıların, tacizlerin asıl olarak bireylerin, kadınların cinsel hak ve özgürlüklerine saldırı olarak değerlendirilmesi gerekir. Benim önerim, bu suçların cinsel hak ve özgürlüklere karşı suçlar olarak değerlendirilmesiydi. Türkiye'deki birçok ceza hukukçusu bu kavramı kullanmaktan kaçınıyor. Bence TCK'da daha muhafazakâr bir yol tercih edildi ve bu suçlar "cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar" başlığı altında düzenlendi. Bu suçların tanımına vücuda "dokunma ve dokunmama" kriteri getirildi.

Nükhet Sirman: Ben orada bir soru sormak istiyorum. Yılbaşında Beyoğlu'nda meydana gelen olayları düşünecek olursak orada işlenen suçlar cinsel hak ve özgürlüklere karşı suç olamaz ki?

Hülya Gülbahar: Ama, öyle! Tecavüz nedir? Benim için tecavüz şu: Kiminle nerde, ne zaman, ne biçimde bir cinsellik yaşayacağıma ben karar veririm. Bu kararı benim elimden alan her şey asıl olarak benim bu kararıma saldırıdır.

Nükhet Sirman: Ama o kadın cinsellik yaşamak için değil, yılbaşı gecesi eğlenmek için Taksim'de. Orada nerdeyse eğlenme özgürlüğüne aykırı bir suç işleniyor. Ya da kalabalık içinde bulunma özgürlüğüne karşı bir suç olabilir. Değil mi?

Hülya Gülbahar: Çok güzel bir soru soruyorsun. Böyle bakarsan, ben o anda cinsel bir aktivite içinde olmak istemiyorum, beni buna zorluyor. O anda yapmak istemiyorum, orada yapmak istemiyorum, o saatte yapmak istemiyorum. Hak ve özgürlüklerimiz dediğimiz zaman illa

kullandığımız bir şeyden bahsetmiyoruz. O anda kullanmak istemediğimiz bir hakkımız da olabilir. Ona saldırıyorsan, o hakkın özüne saldırıyorsun. Şimdi TCK'daki düzenlemede “dokunmak” esas alınıyor. Bu, bizim arzu ettiğimiz bir şey değildi. Şu andaki sistemde, vücuda bir dokunma gerçekleştiği anda otomatik olarak cinsel saldırı olarak değerlendiriliyor. Söz, bakış gibi dokunma dışı eylemler cinsel taciz başlığı altında yer alıyor. Çok net, tartışılır hiçbir tarafı yok. Kötünün iyisi bir düzenleme oldu bu. Saldırıyı ya da tacizi yapan kişi şehvet arzularını tatmin etmiş olmayabilir. Önemli olan cinsel amaçlı mı, değil mi o hareket, o suç; oraya bakılsın dedik.

Teknik bir ayrıntı konuşuyoruz burada ama önemli bir mesele. Bu kadınların istediği bir şey değildi. Bu konuda iktidar ve muhalefet, AKP ve CHP anlaşarak ortak bir nokta buldular. Ben bu suçların dokunmak üzerinden tanımlanmasının muhafazakâr bakış açısını yansıttığını düşünüyorum. Bunun yansımaları da gerekçelerde biraz buluyoruz. Gerekçede cinsel taciz, “ahlak temizliğine aykırı olarak” mağdurun cinsel yönden rahatsız edilmesi olarak geçiyor. Biz bu ahlak lafının da çıkartılmasını istemiştik. Taksim örneği bu nedenle güzeldi. Dokunma içeren her türlü davranışa artık cinsel saldırı diyebiliriz. O yüzden ben, belli koşullar dışında, cinsel tacizin kamu davası olmasına karşı çıkıyorum. Her birbirine dokunana kamu müdahale edebilir hale gelecek.

Nükhet Sirman: Adam el ele dolaşılıyor kız arkadaşıyla, al sana... Yok artık.

Hülya Gülbahar: Mecliste, yılbaşında Taksim’de meydana gelen taciz olayları nedeniyle, kadınların lehine olacağını düşünülerek verilen bir önerge var. Bu davaların kamu davası olmasını, cezaların ağırlaştırılmasını öneriyor. Ben bu tarz önerilere ihtiyatla bakılması gerektiğini düşünüyorum. 1 Haziran 2005’ten itibaren yürürlükte olan TCK’da herhangi bir uygunsuz, saldırgan, istenmeyen, cinsel yorum, fıkra, bakış, teklif, temas ya da işyeri ortamının cinsel taciz sonucu doğurabilecek fotoğraflarla, karikatürlerle süslenmesi, cinsellik içeren nesnelere donatılması cinsel taciz olarak değerlendiriliyor. Şimdi burada herhalde cinsiyet temelli taciz diyerek ayrımcılığın alanına geçip geçmeyeceğimiz tartışması da var. *Mobbing*’i ayırdık, biz cinsiyet temelli taciz ve cinsel tacizi kadınlar arasında netleştirelim, bu netlik genel *mobbing*’in altında bizim netleştirdiğimiz şekliyle girsin, dedik. Gelelim cinsiyet temelli taciz, cinsel taciz meselesine. Bu da zor bir konu. Bu da ayrımcılık maddesinin alanına giriyor.

Zeynep Kutluata: Ayrımcılık ile *mobbing* çakışmıyor mu aslında?

Hülya Gülbahar: *Mobbing* şiddet kavramı gibi, çok geniş bir yelpaze, her şey girebilir onun altına. Şiddet var, tehdit var, iletişim vasıtalarıyla rahatsız etmek var, eziyet maddesinin ihlali var, çalışma hak ve özgürlüğünün ihlali var, ifade özgürlüğünün ihlali var... Yukarıda da

belirttiğim gibi, akademisyenler de Türkçesi konusunda henüz hemfikir olamadılar. Israrlı taciz diyen var, psikolojik taciz diyen var, işyerinde psikolojik şiddet diyen var. Bunların hepsi bence dar çeviriler. Tam karşılamıyor *mobbing* kavramını. O şemsiye içinde TCK'da tanımlanan 10'un üzerinde suça değen *mobbing* uygulamalarından bahsedebiliriz. TCK'da ayrımcılık, hizmet satın almak, konut kiralamak gibi birkaç alanda tanımlanıyor. Bu bizim en çok eleştirdiğimiz düzenlemelerdendi. Alanların bu şekilde sayılmaması, "ve benzeri" denilmesi gerekiyordu. İnsanlara cinsiyetleri, cinsel yönelimi, etnik kimliği vesairesi nedeniyle ayrımcılık yapılamaz gibi geniş bir tanım koymak gerekiyordu.

Yeni TCK'da özel bir *mobbing* maddesi olmamakla birlikte, bu davranışların bazıları suç olarak öngörülmüştür. Örneğin, onur kırıcı dedikodu çıkarma durumunda hakaret (TCK. md. 125), cinsel saldırıya varmayan davranışlar bakımından cinsel taciz suçu (TCK. md. 105), tehdit (TCK. md. 106), ısrarla telefon etme olaylarında kişinin huzur ve sükununu bozma suçu (TCK. md. 123) gibi çeşitli suçlar gerçekleşebilir. Kuşkusuz *mobbing* bakımından, yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki "eziyet" çok önemlidir (TCK. md.96). Nitekim bu suçun gerekçesi de *mobbing* davranışlarının bazı türlerine tam olarak uymaktadır. Gerekçe şöyle: "Eziyet olarak, bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlarda bulunulması gerekir. Aslında bu fiiller de kasten yaralama, hakaret, tehdit, cinsel taciz niteliği taşıyabilirler. Ancak, bu fiiller, ani olarak değil, sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içinde işlenmektedirler. Bir süreç içinde süreklilik arz eder bir tarzda işlenen eziyetin özelliği, işkence gibi, kişinin psikolojisi ve ruh sağlığı üzerindeki tahrip edici etkilerinin olmasıdır". *Mobbing* olayı ile karşılaştığımızda, İş Hukuku'ndan kaynaklanan (*mobbing* yapanın işten çıkarılmasını isteme, haklı nedenle iş akdimizi feshedilmesini talep etme vb) haklarımızı talep etmenin yanı sıra, Medeni Yasa'dan kaynaklanan kişilik ihlalleri nedeniyle maddi/manevi tazminat davaları açma; Türk Ceza Yasası'nı ihlal eden eylemler hakkında suç duyurusunda bulunma gibi hukuksal araçlara sahibiz.

Eren Keskin: Ayrımcılık ya da başka bir konuda, bizim yazılı hukukumuzun yetersizliğini düşündüğümüzde, hatta düşünmesek bile, bence mutlaka uluslararası hukuk tanımlarını da kullanmalıyız. Türkiye'nin altına imza attığı bütün sözleşmeleri kullanmalıyız. Savcılar bu konuda zorlamak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü uluslararası hukuk da bizlerin, herkesin mücadeleleri sonucunda oluşmuş birtakım kazanımlar içeriyor. Bizde çok yapılmayan bir şey. Bilen hukukçular yapıyorlar; ama hâkimler, saveılar uluslararası hukukun gündeme gelmesini hiç istemiyorlar. O nedenle yetersiz gördüğümüz noktalarda mutlaka kullanmamız gerektiğini

düşünüyorum. Ayrımcılık bunun bir örneği. İnsan hakları sözleşmesi, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi... Bunların kullanılması gerektiğini düşünüyorum.

Nükhet Sirman: Ayrımcılık ispatı çok zor bir şey. Aslında bence Türkiye’de neyin ayrımcılık sayıldığı konusunda toplumun genelinde bir bilgi ve bilinç yok. Mesela Hasan Bülent Kahraman’ın hikâyesi. Onun temizlik yapan kadınlara yaptığı ayrımcılık hem cinsiyetçi bir ayrımcılık hem de sınıfçı bir ayrımcılık. İki bir arada. Şimdi kendisi sosyal bilimci. Sınıf kavramını gayet güzel makalelerinde kullanıyor, ama bu meselede yaptığının sınıfçılık olduğunu idrak etmiyor mu, önemsemiyor mu? Biz Türkiye’de ayrımcılığı en çok nereden biliriz? Sınıf kavramından. İnanç konusunda, azınlık inancında olanlar sadece bilir. Yani Aleviler, Yahudiler, Ermeniler bilir ayrımcılığın ne demek olduğunu. Geri kalanı biz ayrımcılık yapmıyoruz, derler. Irk veya etnik kimlik konusunda ayrımcılık görenler, bunu hissederler. Kadınlar söz konusu olduğu zaman, hiçkimse toplumsal cinsiyet kategorisini bir ayrımcılık kategorisi olarak görmez. Yani sen Kürt olarak ayrımcılık yaşarsın ama kadınlara yönelik ayrımcılığı yine göz ardı edersin. Türkiye’de kim kime karşı ayrımcılık yapıyor, hangi kategoriler var, toplumsal cinsiyet ne demektir, sınıf ayrımcılığı nasıl işler... Bu konularda işlerine gelmediği için cahil insanlar. Irkçılık Türkiye’de yeni yeni konuşulmaya başlandı. Öncesinde “Biz ırkçı değiliz, Amerika ırkçı” deniyordu. Onun için ayrımcılığın hukukta yer alması çok zor çünkü toplumda buna ilişkin adresler yok. Eğer bir toplumda toplumsal cinsiyet kavramı yerleşmemişse o zaman yasalarla bu işin yapılması gerektiğini söyleyenler var; ben de katılıyorum buna.

Eren Keskin: Aslında hangi ihlal alanını tartışıyorsak tartışalım, mutlaka bir sistem tartışmasına gidiyoruz ve gitmemiz gerekiyor. O kadar totaliter bir devlet yapısı ve o kadar statükocu bakışlar var ki! Buna en çok kadın alanında rastlıyoruz. Şöyle bir örnek vermek istiyorum: İnsan haklarıyla özdeşleşen bir kurumda yıllarca çalıştım. İHD’de kadın komisyonumuz hiçbir zaman çalışmadı. Çalışmamasının tek nedeni şu: Her 8 Mart’ta “Dünya Kadınlar Günü mü, Dünya Emekçi Kadınlar Günü mü?” diyeceğiz diye tartışmalar yaşanıyordu. Komisyondaki bir kadın arkadaşımız tarafından şöyle bir soru sorulabiliyordu: “Burjuva kadının ne hakkı ihlal ediyor ki?” Herkes içselleştirmiş bu bakış açısını. O nedenle ben dediğimize çok katılıyorum. Bu toplumda yazılı hukukun çok açık ve net olması, hiçbir tartışmaya yer bırakmaması gerekiyor.

Hülya Gülbahar: Biz kadınlar olarak 1 Ocak 2005’te yürürlüğe giren Türk Ceza Yasası’nda çok önemli bir adım attık. Çocukların cinsel istismarı, cinsel taciz, cinsel saldırı, ayrımcılık kavramları ilk defa TCK’ya girdi. Bu şekilde bizim genişletebileceğimiz ciddi bir zemin yaratılmış oldu. Cinsiyet temelli taciz meselesinin bir ayağı bizi TCK’daki ayrımcılık maddesi üzerinde

çalışmaya götürüyor, bir başka ayağı ise kamuoyunun çok fazla bilmediği aşağılamak maddesine götürüyor. Eski TCK'da halkın bir bölümünü etnik köken, dil, din inanç nedeniyle aşağılamak suçtu. Biz bu maddeye cinsiyet nedeniyle aşağılamayı da soktuk.

Örneğin Trabzon'da bir erkek avukat “Kahraman Türk annesi pantolon giyemez, nedir o lop lop iki top” dediğinde kıyafet üzerinden kadın cinsiyetini aşağılamış ve ayrımcılık uygulamış oluyordu. Kıyafeti de ifade özgürlüğünün bir parçası olarak düşündüğümüzde hem ayrımcılık maddesine hem cinsiyet nedeniyle halkın bir kesimini aşağılamak maddesine aykırı bir davranıyordu. Ne yazık ki hukuk sistemi orada bir karar vermedi; ama oradan yürüyebilmemiz için yeni TCK zemin açmış oldu. Şimdi cinsiyet temelli tacizi tartışırken cinsel taciz maddesinin yanı sıra, cinsel özgürlükler maddesine, aşağılama maddesine ve ayrımcılık maddesine de bakmamız gerekecek. Oradan o maddelerin içeriklerini zenginleştirip uygulanabilir olmasını sağlayarak ilerleyeceğiz. Cinsel amaçlı olsun olmasın cinsiyet nedenli tacizler diyeceğiz örneğin. Bu bizim için iyi bir başlangıç noktası.

[1] 2007 yılında SDP'de bir taciz vakası yaşanmış, bu vaka SDP'nin iç hukukunda gündeme geldiğinde sağlıklı bir hukuk süreci işletilememiş, SDP disiplin kurulu üyelerinin çoğunluğu, ortada bir taciz vakasının olmadığı, hakkında taciz şikayeti bulunan kişinin aslında bir teklifte bulunduğu yönünde görüş belirtmişlerdi. SDP içinde çeşitli ayrışmaların zemini haline gelen bu olaydan birkaç yıl sonra SDP içinde taciz vakasının ele alınışı ve buna bağlı olarak gelişen olaylar değerlendirilmiş, tacize uğrayan kadının lehine bir süreç işletilemediği için özeleştirilmiştir.

[2] Aralık 2010'da KESK'te çalışan bir kadının KESK Genel Sekreteri Emirali Şimşek'in kendisini taciz ettiği yönündeki şikayeti kamuoyunun gündemine geldi. Şikayetin duyulmasının ardından KESK ve KESK Kadın Sekreterliği yaptıkları açıklamalarda olayın bir komplo olduğu yönündeki görüşlerini bildirdiler. Sendika yönetiminde gündeme gelen istifalar ve yaşanan tartışmalar sonunda KESK olağanüstü genel kurula gitti. Geline aşamada KESK, kendi içinde bir hukuk süreci işlettiğini duyurdu.

[3] 2008 yılında, *Agos* gazetesinde yazan Sevan Nişanyan'ın eşine uyguladığı şiddet kamuoyuna yansımıştı. Hem muhalif hem de anaakım medyada oldukça geniş yer tutan olayda, *Agos* gazetesinin, yazarının eylemine dönük olarak eleştirel bir tutum geliştirememiş olması, özellikle feminist çevrelerce eleştirilmiştir.